

Кривецький І.І.

кандидат економічних наук,
засновник ТОВ «Еко Ферма Едем», м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8620-8360>

Kryvetskiy Ihor

Eco Farm Edem LLC, Kyiv

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто окремі проблеми діяльності аграрних підприємств України. Зазначено, що маючи такий значний потенціал розвитку, агропромисловий комплекс стикається з низкою системних проблем, що стають перешкодами для подальшого інноваційного розвитку в умовах глобалізації світу. Серед них виділено: недостатньо ефективна модернізація матеріальних засобів виробництва, недосконалість фінансово-кредитної політики, дестабілізуючі фактори законодавчого характеру, нестабільність світової економіки тощо. Визначено, що до специфічних рис сучасного сільського господарства України відноситься різноманіття форм господарювання, безліч різних форм власності на землю та інші засоби виробництва. Вказано, що вирішення поточних проблем ведення сільсько-господарського виробництва на розширеній основі та перспективних – перетворення його на сучасну розвинену галузь національної економіки, потребують наукової розробки різних аспектів.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, сільське господарство, прибуток, аграрний сектор, товарооборот продукції.

Постановка проблеми. На теперішній час агропромисловий комплекс займає значну частину в структурі економіки України. Він має потужний потенціал і можливості до розширення перспективних напрямків зовнішньоекономічної діяльності. Разом з тим, не зважаючи на те, що українська сільськогосподарська продукція користуються попитом на міжнародних ринках й постачається до багатьох країн світу, експортні можливості вітчизняних виробників далеко не вичерпані. Крім того, розвиток виробничих та торговельних відносин в аграрній сфері є драйвером розвитку суміжних секторів та економіки країни в цілому. Проте, навіть маючи такий значний потенціал розвитку, агропромисловий комплекс стикається з низкою системних проблем, що стають перешкодами для подальшого інноваційного розвитку в умовах глобалізації світу. Серед них можна виділити підірвані основи розширеного відтворення, сформовані численні дестабілізуючі фактори законодавчого характеру, недостатньо ефективна модернізація матеріальних засобів виробництва, недосконалість фінансово-кредитної політики, нестабільність світової економіки тощо. У цих умовах важливо об'єктивно оцінити ситуацію, що склалася в галузі шляхом комплексного дослідження сукупності технологічних, організаційних, економічних, соціальних передумов з метою ефективного розвитку сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки завжди була в полі зору вчених та практи-

ків. Питанням ефективності і продуктивності використання факторів виробництва у сільському господарстві присвячені чисельні дослідження. Значний внесок у дослідження проблем та перспектив аграрного сектору України внесли такі вітчизняні вчені як Бородіна О. [1], Гадзало Я.М., Лузан Ю.А. [2], Добрунік Т.П., Кузнецова О.В. [3], Дудник О.В. [4], Захарченко В.І., Балахонова О.В. [5], Зоргач А.М. [6], Ільчук М.М., Коновал І.А. [7], Костецький Я.І. [9], Мамчур В. [10], Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. [11], Сабій І.М. [13], Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. [8], Щуревич Л.М. [14] та ін. У їх роботах визначено основні тенденції розвитку агропромислового сектору економіки, механізми функціонування, проблемні питання та перспективи розвитку. Наразі переважно у всіх наукових працях відзначається необхідність трактування аграрного ринку як складної системи економічних відносин, в якій головними суттєвими характеристиками є взаємодія покупців та продавців, орієнтація виробників на підвищення ефективності підприємницької діяльності, отримання максимального прибутку, оптимізації витратної частини. Загалом це корелюється з поширеним у світовій економічній науці трактуванням ринку, яке необхідно адаптувати та освоювати у вітчизняному агропромисловому комплексі.

Разом з тим, сучасні мінливі умови господарювання, пов'язані з політико-економічним та фінансовим становищем України, загрозою глобальної світової економічної кризи актуалізують потребу більш глибокого та ґрунтовного дослідження напрямків розвитку

підприємств аграрного сектору у коротко- та середньостроковій перспективі. У своєму дослідженні ми зробили спробу здійснити огляд найсерйозніших викликів та проблем функціонування підприємств галузі і всього агропромислового комплексу.

Метою статті є дослідження впливу основних деструктивних факторів на підприємства аграрного сектору та визначення шляхів підвищення ефективності господарювання в кризових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Трансформаційні перетворення української економіки суттєво змінили організаційно-економічні, правові, соціальні, екологічні та інші умови функціонування агропромислового комплексу та його основної ланки – сільського господарства. До повномасштабного вторгнення росії в Україну частка аграрного сектору у структурі ВВП країни була достатньо значною. Проте експортоорієнтований аграрний сектор економіки України навіть за таких умов залишається вкрай важливим чинником забезпечення продовольчої безпеки у світі. Аграрний сектор був локомотивом національної економіки, фундаментом забезпечення продовольчої безпеки навіть у несприятливі з різних причин роки. Так, виробництво сільськогосподарської продукції показувало позитивну динаміку у період пандемії, зумовленої COVID-19. За підсумками 2021 року обсяг проданої на зовнішні ринки сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів року збільшився на 24% порівняно з 2020 роком й перевищив 35,4 млрд \$, тобто 25,1% усього зовнішньоторговельного обігу товарами України [12].

Існує кілька напрямків розвитку бізнесу у сільському господарстві: виробниче, комерційне, фінансове та консалтингове. Метою виробничого спрямування є виробництво сільськогосподарської продукції та товарів народного споживання, мисливство та рибальство, матеріально-технічне обслуговування.

Торгівля сільськогосподарською продукцією, надання торгово-посередницьких послуг та агротуризм є частиною комерційного напрямку агробізнесу в нашій країні.

До третього напрямку розвитку підприємництва у сільському господарстві відносяться аудиторська діяльність та лізинг. Консалтинговий напрямок – надання консультативної підтримки суб'єктам малого агробізнесу, особистих підсобних господарств, пошук інформації для розробки найбільш відповідного технологічного рішення, впровадження сучасних технологій, навчання сільгоспвиробників передовим методам господарювання.

До специфічним рис сучасного сільського господарства відносяться і різноманіття форм господарювання, безліч різних форм власності на землю та інші засоби виробництва.

Аналізуючи структуру агропромислового сектору економіки варто зазначити, що вона має різні інституційні форми організації виробництва з певними харак-

терними ознаками і властивостями. В аграрному секторі економіки України сільгоспвиробників зазвичай об'єднують у такі групи: 1) індивідуальний сектор, орієнтований на внутрішній споживчий ринок та забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки; 2) середні і малі фермерські господарства; 3) корпоративний сектор, до складу якого входять агрохолдинги й великі сільськогосподарські підприємства зі значною часткою іноземного капіталу, що орієнтуються на розширення монокультуризації та експорту [3].

Звісно, кожна з цих груп має свої специфічні проблеми у виробничій діяльності, проте спробуємо розглянути найбільш серйозні з них у функціонуванні як окремих підприємств галузі так і агропромислового комплексу загалом.

З позицій управління як на макрорівні, так і на мікрорівні, доцільно розглядати ринок як сукупність прийнятих та виконуваних управлінських рішень по використанню обмежених виробничих ресурсів. Найважливішим орієнтиром та критерієм прийняття таких рішень суб'єктами господарювання різних форм власністю є ринкові ціни. Тому ринкова система цін є визначальним фактором взаємодії учасників господарських процесів, тобто, ринкові ціни – це фактор усіх інтеграційних процесів.

Реструктуризація внутрішніх і зовнішніх зв'язків згідно з системним підходом ще не означає усунення самого існуючого системного явища. Все-таки український агропромисловий комплекс нехай і складався поза ринковими зв'язками, але в цілком об'єктивних закономірностях і формах. Тому можливо, що в результаті всіх ринкових перетворень наразі формується нова системна якість агропромислового комплексу. У зв'язку з цим, більш раціональним нам видається виділити основні доміанти можливого зміцнення та подальшого розвитку агропромислового комплексу.

Насамперед, треба звернутися до того, що в основі його функціонування мають виявитися безпосередні мотиви діяльності сільськогосподарських товаровиробників. Лише загальний кризовий стан у країні не дозволяє певній кількості працівників перейти до інших сфер виробництва. Але як тільки ситуація повністю нормалізується, сільське господарство може понести непоправні кадрові втрати. Тому першою домінантою збереження українського агропромислового комплексу має стати збереження критичної кількості працівників на селі через підвищення їхнього добробуту і створення соціально комфортного середовища. Це передбачає підвищення заробітної плати (а без цієї умови немає сенсу говорити про розвиток агропромислового комплексу взагалі в ринкових умовах), для чого знадобиться значне підвищення доходів сільськогосподарських товаровиробників.

Водночас, навіть збільшенні видатків державного та місцевого бюджету всіх рівнів у кілька разів проблему остаточно не вирішить. Оскільки забезпечити фінансування всіх компонентів відтворювального про-

цесу в агропромисловому комплексі з боку держави та громад не представляється можливим із організаційної точки зору. Тому за ринкових умов основну сукупність управлінських рішень щодо використання обмежених виробничих ресурсів повинні приймати безпосередньо виробники.

Також для ринкової економіки характерно, що суб'єкти господарювання приймають свої рішення, враховуючи різноманітні фактори, головним з яких, як зазначалось вище, є ціни. Саме за критеріями цін визначається доцільність витрат, можливі прибутку або збитки, загальна ефективність виробництва.

Вирішення поточних проблем ведення сільськогосподарського виробництва на розширеній основі та перспективних – перетворення його на сучасну розвинену галузь національної економіки, потребують наукової розробки різних аспектів. На тлі нестачі власних фінансових ресурсів, значного скорочення довгострокового кредитування і державної підтримки, стає все більш очевидною необхідність пошуків інвестиційного процесу в сільському господарстві, спрямованого на впровадження у широких масштабах сучасних технологій, нарощування виробничих потужностей. Залучення в аграрний сектор капіталу, розробка елементів економічного механізму адаптації до ризиків сільськогосподарського виробництва – все це є найважливішим фактором досягнення високих результатів у фінансово-господарській діяльності сільських товаровиробників, стабілізації і стійкості економіки загалом.

Слід відзначити, що вся система факторів впливає на кожну складову системи сільського господарства відповідно до основних його цільових функцій. Наприклад, під час використання трудових ресурсів переслідуються завдання підвищення продуктивності праці, під час використання землі – збільшення продуктивності ріллі, при вирощуванні рослин – зростання врожайності тощо. В результаті, реалізація цільових функцій здійснюється за допомогою структурних, організаційно – економічних та управлінських чинників. Структурні чинники зумовлені підбором і розстановкою кадрів, раціональним складом предметів праці, оптимальною пропорцією матеріальних засобів. Організаційно- економічні чинники включають організацію праці і матеріальне стимулювання працівників, раціональну та прогресивну організацію виробництва сільськогосподарської продукції, економічні відносини господарюючих суб'єктів. До групи управлінських факторів слід віднести систему управління колективами, технологічними процесами в аграрному виробництві, пріоритети капітальних вкладень та інвестицій. Так, наприклад, метою інвестицій в зрошувальне землеробство є, з однієї сторони, підвищення віддачі земельних та водних ресурсів, а з іншого – збільшення рівня зайнятості у сільському господарстві та зростання рівня самозабезпеченості продуктами харчування. Однак важливою супутньою вигодою цих інвестицій є зниження впливу нестійкості, властивої агроекологічним системам, зважаючи на зменшення прямої залеж-

ності результатів виробництва від кількості опадів і їх синхронізація з сезонами вирощування різних культур.

Сталий розвиток агропромислового комплексу в ринкових відносинах має потребу в інвестиційній активності, у можливості підприємств залучати необхідні фінансові і матеріальні ресурси на вигідних умовах. Саме інвестиції, зрештою, визначають економічний зріст і стан економіки.

На даний час вважається, якщо результати та витрати виражені в економічних категоріях, то їх співвідношення є у загальному вигляді показником економічної ефективності. За такий показник можна прийняти фінансово- бюджетну, комерційну та макроекономічну ефективності. При цьому за макроекономічну ефективність приймається ефективність в сенсі інтересів усього народного господарства загалом, а також для регіонів, галузей тощо.

Можна виділити специфічні властивості економічної ефективності, які відносяться до її всіх видів. Під економічною ефективністю розуміємо досягнення найвищих результатів за найнижчих витрат. Під ресурсною ефективністю маємо на увазі вплив залучених інвестицій на обсяг виробництва продукції, послуг і витрат певного ресурсу. Соціальна ефективність передбачає соціальний аспект реалізації інвестиційних проектів (створення нових робочих місць, підвищення добробуту працівників, скорочення безробіття тощо) та реалізацію суто соціальних інвестиційних проектів – вкладень у розвиток сфери соціального обслуговування населення. Екологічна ефективність характеризується впливом реалізованих інвестиційних проектів на відновлення природного середовища. Для об'єктивної оцінки ефективності інвестицій обов'язково необхідно комплексно враховувати всі фактори, що впливають на її рівень.

Рівень ефективності інвестицій знаходиться в прямій залежності від джерел їх фінансування. Найнижчий рівень ефективності спостерігається за пільгових інвестиційних кредитів. Порівняно найкращі економічні результати досягаються при фінансуванні інвестицій за рахунок коштів державного бюджету.

Проте кошти, залучені від держави через кредитний механізм або через пряме фінансування з бюджету, іноді використовуються не за призначенням, а на операції з фінансовими активами, погашення попередніх активів, виплату заробітної плати тощо.

У процесі виробництва сільськогосподарської продукції відбувається поступове зношення та вибуття основних фондів. Це обумовлює потребу в простому, а в момент нарощування виробництва й розширеному відтворенні. Головним джерелом відтворення та фінансування основних засобів є капітальні вкладення, що формуються за рахунок:

- амортизаційних відрахувань;
- прибутку від основної виробничої діяльності;
- коштів фондів економічного стимулювання частини, що використовуються на капітальні вкладення;
- інших коштів господарства.

Проведені дослідження дозволили виділити основні причини зниження інвестиційної активності сільського господарства в ринкових умовах:

- нестабільність загальної політичної та економічної ситуації, невпевненість в доцільності вкладень на тривалий термін;

- значна потреба підприємств, що опинилися в тяжкому становищі в ринкових умовах, у короткострокових позиках;

- скорочення обсягу кредитних ресурсів в економіці країни загалом;

- знецінення інвестиційних накопичень, у тому числі амортизаційних накопичень підприємств;

- відсутність стимулів та механізмів для інвестування у виробництво в агропромисловому комплексі.

Звідси випливає, що агропромисловий комплекс потребує створення такої системи стимулів і пільг, що забезпечуватиме привабливість інвестицій, як у сільське господарство, так і у інші сфери агропромислового сектору. Активізація інвестиційної діяльності передбачає використання таких важелів, як стимулююче оподаткування; фінансові стимули; безоплатні дотації для створення великих об'єктів інфраструктури і природоохорони; пільгові умови виплати позик у банках; емісія облігацій та інших фінансових інструментів для створення фінансових ресурсів по найважливішим напрямкам інвестицій. Для визначення найбільш раціональних форм і методів активізації інвестиційної діяльності в аграрній сфері доцільно застосовувати комплексний аналіз, що зумовлює необхідність визначення системи показників ефективності розвитку сільського господарства.

Сільське господарство має сезонний характер виробництва, а розбіжність часу виробництва та робочого періоду зумовлює особливий порядок формування оборотного капіталу. Його величина знаходиться в прямій залежності від тривалості часу виробництва: чим воно довше, тим довше оборотний капітал знаходиться в цієї сфері, тим більше необхідність його авансування для підтримки безперервності виробництва. Так, у рослинництві період вирощування сільгоспкультур культур не обмежується лише часом вегетації рослин. Наприклад, озимі культури засіваються в одному звітному році, а реалізувати їх, а відтак і отримати прибуток, можна лише в середині наступного. Виробничий цикл у тваринництві ще більш тривалий: у свинарстві він триває 10-14 місяців, а повний перший цикл вирощування великої рогатої худоби для отримання молока займає щонайменше два роки. Оскільки технологічний процес виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції складає декілька місяців, то за рахунок власних джерел забезпечити норматив оборотних коштів не просто складно, а й економічно не виправдано, тому, що надлишок оборотних коштів, утворений у міжсезоння, «омертвляє» капітал та створює передумови для неефективного використання тимчасово вільних коштів. Таким чином, фактор сезонності зумовлює циклічний характер формування

запасів, нерівномірність реалізації продукції та надходження виручки, руху дебіторської та кредиторської заборгованості, тобто визначає варіювання сукупності грошових потоків в аграрному сектор. Результатом цього є суперечність між грошовими ресурсами і фінансовими потребами, що виникає для забезпечення безперервності процесу сільськогосподарського виробництва і виражається в розбіжності термінів надходжень коштів та платежів. Це може призвести до технічної неплатоспроможності – розриву ліквідності, що вимагає пошуку зовнішніх джерел фінансування, і робить галузь залежною від них.

Фактор сезонності аграрного виробництва впливає і на відтворення основного капіталу, оскільки має місце відносно нетривалий час застосування окремих знарядь праці. З іншого боку, сільськогосподарське виробництво є більш фондомістким та енергоозброєним порівняно з іншими галузями. Це пов'язано з необхідністю виконання технологічних операцій у найкоротші терміни у великому територіальному просторі.

Важливим фактором підвищення ефективності сільського господарства є розширення відтворювального процесу, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, впровадження методів до оцінки та технологій управління факторами ризику, що впливають на розвиток підприємства. Це сприяє збільшенню валу продукції, підвищенню продуктивності праці та зниженню витрат на одиницю продукції.

Істотною специфікою галузі слід виділити її самовідтворення. Сільськогосподарські підприємства мають велику питому вагу внутрішнього обороту. Значна частина коштів відтворюється в самому господарстві (насіння, корми, молодняк), а їх вартість виключена з товарно-грошової стадії обігу (у результаті розмір товарної продукції в аграрному секторі, як правило, менше величини виробленої валовий продукції).

Для стійкого та динамічного розвитку необхідна наявність досить великого інвестиційного потенціалу, доступу аграріїв до порівняно дешевих позикових коштів, а також регулярних державних дотацій та субсидій.

Одним з основних напрямів вдосконалення системи субсидування відсоткових ставок по банківським кредитам є розширення факторів, що враховують особливості клієнтів: їх фінансовий стан, ступінь ризику господарської діяльності, можливість проведення запобіжних заходів тощо.

Перше, що, можливо, зробити у зв'язку з цим – удосконалити діючу методику обґрунтування розміру субсидування, зокрема, більше точно враховувати в них реальну ступінь ризику аграрного виробництва. Вважаємо доцільним доповнити існуючий механізм субсидування процентної ставки за кредитом у сфері часткового або повного державного гарантування повернення кредиту, що дозволить зробити його більш доступним для галузі.

Таким чином, зміни у державній політиці в області кредитування сільського господарства повинні стати

важливим фактором динамічного розвитку агропродовольчого виробництва.

Висновки. Сталий розвиток сільськогосподарських підприємств нашої держави безпосередньо залежить від умов розвитку аграрної галузі загалом та досягнення високого рівня основних макроекономічних показни-

ків розвитку. Важливим аспектом даного процесу є раціональне використання наявного аграрного потенціалу, заснованого сприятливій фінансово-кредитній політиці, територіально-галузевому поділі праці, підвищенні рівня добробуту сільського населення країни та підвищенні прибутковості галузі в цілому.

Список літератури:

1. Бородина О. Сільське господарство України в умовах воєнного стану: уроки для суспільства і політиків. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9288>
2. Гадзало Я.М., Лузан Ю.Я. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції. *Економіка АПК*. 2021. № 8. С. 6–17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108006>
3. Добрунік Т.П., Кузнєцова О.В. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск № 42.
4. Дудник О.В. Інвестиційні стратегії підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2016. № 5. С. 79–86.
5. Захарченко В.І., Балахонова О.В. Обґрунтування побудови механізму управління інноваційним розвитком регіону. *Інноваційна економіка*. 2016. № 7-8. С. 86–94.
6. Зоргач А.М. Формування результативної системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2015. № 8. С. 65–72.
7. Ільчук М.М., Коновал І.А. Ефективність інвестиційного процесу створення та функціонування високотехнологічного сільськогосподарського підприємства. *Економіка АПК*. 2015. № 5. С. 55–61.
8. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект : монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуняк, Л.І. Курило та ін. Київ : ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.
9. Костецький Я. І. Новітня парадигма розвитку аграрного сектору України: дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 473 с.
10. Мамчур В. Тенденції та перспективи розвитку аграрного підприємництва в Україні. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. Вип. 1 (24). С. 45–53. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21mvarvu.pdf>
11. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37–49.
12. Міністерство аграрної політики і продовольства України: офіційний веб-сайт. URL: <https://minagro.gov.ua>
13. Сабій І. М. Вибір моделі аграрного устрою України як основи всебічного сталого сільського розвитку. *Економіка АПК*. 2021. № 9. С. 82–90. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202109082>
14. Щуревич Л.М. Інноваційні перспективи в розвитку аграрного сектору в Україні. *Інвестиції: практика та досвід. Серія «Державне управління»*. 2018. Вип. 10. С. 101–105.

References:

1. Borodina O. Silske hospodarstvo Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: uroky dlia suspilstva i politykiv [Agriculture of Ukraine under martial law: lessons for society and politicians]. Available at: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9288> (in Ukrainian)
2. Hadzalo, Ya.M., Luzan, Yu.Ya. (2021). Rozvytok ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Development of the agricultural sector of Ukraine's economy under European integration]. *Ekonomika APK*, 8, 6–17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202108006> (in Ukrainian)
3. Dobrunik, T.P., Kuznietsova O.V. (2022). Problemy i napriamky rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Problems and directions of development of the agricultural sector of Ukraine in conditions of economic instability]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 42. (in Ukrainian)
4. Dudnyk, O.V. (2016). Investment strategies for augmentation of the efficiency of resources potential of agrarian enterprises [Investment strategies for increasing the efficiency of resource potential of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, 5, 79–86. (in Ukrainian)
5. Zakharchenko, V.I., Balakhonova, O.V. (2016). Obruntuvannia pobudovy mekhanizmu upravlinnia innovatsiinym rozvytkom rehionu [Ground of construction mechanism of region management innovative development]. *Innovatsiina ekonomika*, 7–8, 86–90. (in Ukrainian)
6. Zorhach, A.M. (2015). Formuvannia rezultatyvnoi systemy upravlinnia innovatsiino-investytsiinoiu diialnistiu silskohospodarskykh pidpriemstv [Formation of the efficient system of administration of innovative and investment activity of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, 8, 65–72. (in Ukrainian)
7. Ilchuk, M.M., Konoval, I.A. (2015). The efficiency of the investment process of creation and functioning of high-tech agricultural enterprises [Investment project efficiency of creation and functioning of agricultural enterprise]. *Ekonomika APK*, 5, 55–61. (in Ukrainian)
8. Sabluk, P.T., Shpykuliak, O.H., Kurylo, L.I., et al. (2010). *Innovatsiyna diyalnist v ahrarniy sferi: instytutsionalny aspekt* [Innovation activity of agrarian sphere: institutional aspect]. Kyiv: NNTS «IAE». (in Ukrainian)
9. Kostetskyi, Ya.I. (2019) *The latest paradigm of the development of the agricultural sector of Ukraine*: diss. ... Dr. Econ. Sciences. Ternopil : TNEU. (in Ukrainian)

10. Mamchur, V. (2021) Tendentsii ta perspektyvy rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva v Ukraini [Trends and prospects of agricultural entrepreneurship development in Ukraine]. *Sotsialnoekonomichni problemy i derzhava*, 1, 45–53. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21mvapvu.pdf> (in Ukrainian)
11. Mesel-Veseliak, V.Ya. and Fedorov, M.M. (2016). Stratehichni napriamy rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Strategic lines of development of the agrarian sector of economy of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 6, 37–49. (in Ukrainian)
12. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine: official website. Available at: <https://minagro.gov.ua/> (in Ukrainian)
13. Sabii, I.M. (2021). Vybir modeli ahrarnoho ustroiu Ukrainy yak osnovy vsebichnoho staloho silskoho rozvytku [Choice of model of agrarian system of Ukraine as the basis of comprehensive sustainable development]. *Ekonomika APK*, 9, 82–90. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202109082> (in Ukrainian)
14. Shchurevich, L.M. (2018). Innovatsiyni perspektyvy v rozvytku ahrarnoho sektoru v Ukrayini [Development agrarian to the sector has innovative prospects in Ukraine]. *Investytsiyni: praktyka ta dosvid. Seriya «Derzhavne upravlinnya»*, 10, 101–105. (in Ukrainian)

PROBLEMS OF EFFICIENCY OF ENTERPRISES IN THE AGRICULTURAL INDUSTRY

The article examines specific problems of the activity of agricultural enterprises of Ukraine. It is noted that having such a significant potential for development, the agro-industrial complex faces a number of systemic problems that become obstacles to further innovative development in the conditions of the globalization of the world. Among them are highlighted: insufficiently effective modernization of material means of production, imperfection of financial and credit policy, destabilizing factors of a legislative nature, instability of the world economy, etc. It was determined that the diversity of forms of management, many different forms of ownership of land and other means of production are among the specific features of modern agriculture in Ukraine. The sustainable development of the agro-industrial complex in market relations requires investment activity, the ability of enterprises to attract the necessary financial and material resources on favorable terms. It is investment that ultimately determines economic growth and the state of the economy. The level of efficiency of investments is directly dependent on the sources of their financing. The lowest level of efficiency is observed for preferential investment loans. Comparatively, the best economic results are achieved when financing investments from the state budget. An important factor in increasing the efficiency of agriculture is the expansion of the reproduction process, the implementation of the achievements of scientific and technical progress, the implementation of assessment methods and technologies for managing risk factors that affect the development of the enterprise. This contributes to an increase in the volume of production, an increase in labor productivity and a decrease in costs per unit of production. It is concluded that solving the current problems of conducting agricultural production on an expanded basis and promising ones – transforming it into a modern, developed branch of the national economy, require scientific development of various aspects.

Key words: agro-industrial complex, agriculture, profit, agrarian sector, product turnover.